

medgaf dock ej att utsträcka undersökningen äfven till detta område. Arbetarne hade äfven funnit ett flertal mynt af silfver och koppar, svenska och danska, det äldsta från 1666, det yngsta från 1868; bland dem var äfven ett i Mecklenburg—Schwerin präglat silfvermynt från 1794.¹

Sigrid Leijonhufvud.

II.

Den 19—22 september 1907 vistades jag på disponenten dr Hj. Lundbohms anmodan i Jukkasjärvi för att undersöka, om bland där anträffade skelett äfven kunde finnas sådana efter lappar. Tyvärr kom jag på en tid, då restaureringen, hvad beträffar golfvet, var så godt som afslutad. Jag måste därför låta bryta upp golfvet i den del af kyrkan, där liken lågo mest anhopade, nämligen koret. I den öfriga delen af kyrkan hade nog hittats skelett och framför allt delar af sådana — sålunda hade till och med under en af södra sidans timrade och ihåliga väggpelare anträffats ett kranium — men någon mer allmänt brukad begravningsplats synes ej funnits annat än under koret. Om mängden af där nedsatta lik få vi en uppfattning genom fröken Leijonhufvuds uppsats här ofvan.

Vid min undersökning lämnade jag alldeles å sido den timrade »massgrafven» midt i koret, alldenstund denna, enligt arbetarnes uppgift, redan undersökts af fröken Leijonhufvud, som där ej anträffat något lapplik. Jag genomgick i stället alla kistor, som endast stuckits ned i tomrummet under golfvet, samt till sist den andra »massgrafven», se planen fig. 1 vid *c*.

Endast två af alla de genomgångna kistorna innehöllo lik af lappar. Af lösa skelett kunde intet med säkerhet påstås vara lappskt.

Den ena lappen var begrafd tätt under och söder om sakristians tröskel och låg så hårdt under denna, att hvarken lik eller kista

¹ De flesta af dessa lånades med till Statens Myntkabinett och blefvo där bestämda.

kunde tagas fram utan att brytas sönder. Jag måste därför nöja mig med en mera ytlig undersökning. Det som röjde, att det var ett lapplik, var resterna af en mössa, toppflikig, grå (ursprungligen blå?) till färgen. Kraniet togs upp, mättes och fotograferades (se nedan). Hela detta lik var ett fullständigt skelett, ej mumiefieradt.

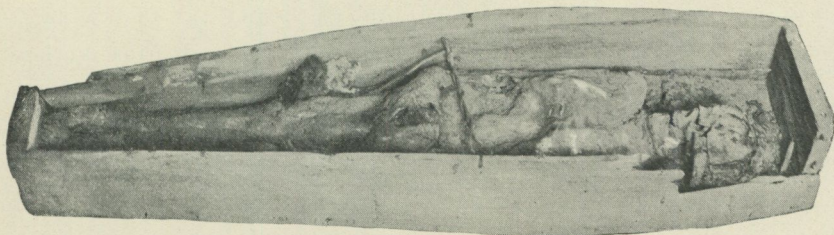

Fig. 5. Kista innehållande liket af en lapp. Jukkasjärvi kyrka.
G. Hallström foto.

Den andra lappen låg öfverst åt norr i den stora timrade grafven. Hans kista bestod af tillyxade furubräder, hopfästade medels trä-dubbar¹. Se fig. 5, 6 och 7. Den har, som synes, en ganska afvik-

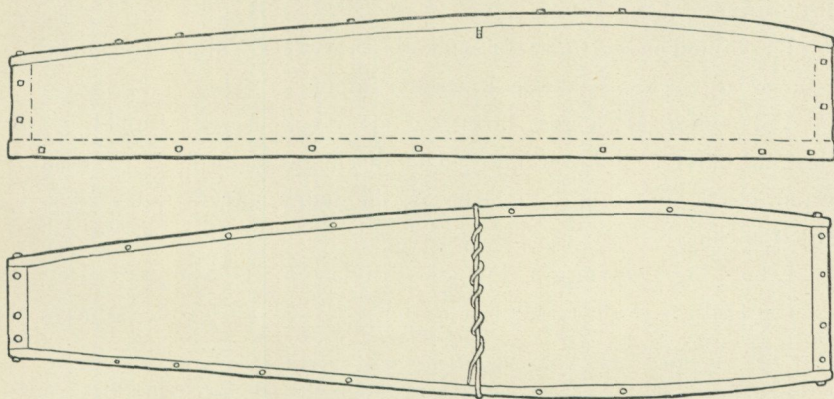

Fig. 6. Teckning af kistan å fig. 5.

¹ Ännu en dylik kista fanns, enligt meddelande af fröken Leijonhufvud, med sin östra gafvel 0,6 m. från östra korväggen och 1,15 m. från den norra. Strax intill denna kistas västra gafvel låg med fotändan däremot en kista, hvars lock var bestruket med tjärränder i vissa mönster, ett kors, samt dessutom några enklare linjeornament

ande form från vanliga kistor. Sidorna sammanhållas på midten af en granvidja. Locket är alldeles platt, buktande ned mot ändarna.

Inuti låg lappen i ett slags blandning af dräkt och svepning. Hela kroppen synes ha varit svept i en grof, tät väf (oljad?), af hvilken nu endast vissa partier äro bevarade, framför allt rundt öfverkroppen (med armarna innanför väfven).¹

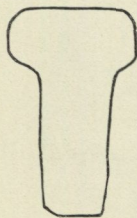

Fig. 7.

Trådubb.

Midt på bröstet voro på denna väf fastsydda två gröna (kanske ursprungligen blå) vadmalsbitar, bildande ett kors, se fig. 5. De två bitarna voro ojämna, liksom i hast tillklippta.² På hufvudet hade liket en mössa, neddragen öfver öronen och ögonen. Den var 16 cm. hög och bestod af sex flikar af — numera — grå vadmal med röda »besar» emellan. Mössans insida har en fodring i två stycken af samma tyg. Denna fodring är nertill vikt om mössans kant, så att den på utsidan bildar bård, fram 3 cm., bak 5 cm. hög. Motsvarande denna bård finnes fastsyddt på innerkant af mössan ett lika bredt band af blå vadmal, hvars underkant är utvikt och synes som en rand eller skoning utifrån. Det kan dock hända, att detta uppkommit genom att mössan varit länge använd och trång.

På händerna sutto hvita stickade tumvantar. På fötterna funnos resterna af tjocka, stickade hvita strumpor.

Vid sidan af högra låret låg ett stycke beredt renskinn (som efter en päls) med håret inåt. Om det legat utanför eller innanför svepningsväfven kunde ej afgöras, då denna här fattades liksom å benpartierna i öfrigt.

Liket låg på rygg i den ställning, som fig. 5 anger. Det var ej fullständigt skelett, utan mumifieradt med kött och skinnpartier

¹ Jfr S. Rheen, En kortt *Relation* om Lapparnes lefwarne etc. (Sv. Landsmålen XVII, 1) sid. 46: »Then döda swepa the således, att när någon Rijk och för-mögen döör, swepa the honom medh lerft, thet the draga öfwer heela kroppen och hufwudet som een duuk, the fattige bruka gammaltt waldmar.» Rheens framställning hänför sig i allmänhet till Jokkmokks socken, där han var präst åren 1664—71.

² Jfr J. Tornæi Berättelse om Lappmarkerna och Deras Tillstånd (Sv. Landsmålen XVII, 3) sid. 41: (angående begrafningar) »Sombliga klippa kors af kläde och slå på kyrkiowäggan, eller under taket, där den döde ligger.» Tornæus skildrar förhållandena i Torne och Kemi lappmarker vid 1600-talets midt.

starkt hopskrumpna. Å hufvudet var dock nästan allt kött borta undantagandes hufvudsvålen med sitt hår, se fig. 9¹.

Vid bestämmandet af åldern på de två här begrafna lappliken, har man få hållpunkter. Zetterstedt nämner i sin citerade resa (1821) sid. 214 att »begrafningar ske alltid på kyrkogården» (Jukkasjärvi) — alltså får man kanske antaga, att dylika ej skett i kyrkan på länge, måhända ej sedan reparationen 1785.

Att lappar begravits inuti kyrkan var ej något ovanligt att döma af flera yttranden i den äldre litteraturen. Se t. ex. »Responsum Dni Erii Plantini» (Sv. Landsmålen XVII, 4) sid. 27: »the rijka wilia gerna att deras dödha begrafwas i Kyrkian biudandes och gifwandes derföre penninghar.» Plantinus behandlar förhållandena i Ume lappmark vid midten af 1600-talet.

Den af mig undersökta timmergrafven innehöll, inberäknadt lappliket, 18 lik samt dessutom 5 skallar och diverse skelettdelar. Två af liken lågo utan kistor, sju af kistorna voro barnkistor. Ingen ordning kunde märkas i läget, utan kistorna syntes nedvräktas hur som helst, somliga på tvären och somliga på längden. Förefintligheten af lik utan kistor och af lösa skelettdelar tyder också på att grafkammarens innehåll vid min undersökning ej var det ursprungliga. Eftersom den tydligen byggts i samband med kyrkans utvidgning år 1726, emedan den sträcker sig under kyrkans vägg och något utanför

¹ De antropologiska undersökningarna ligga ju ej inom ramen för denna uppsats, men jag vill likväl här meddela, hvad som rör de nu nämnda individerna, hvilka, som sagdt, voro de enda säkra lappar bland alla liken under kyrkgolfvet. Båda två synas ha dött i sin kraftfullaste ålder, 30—40 år.

	Individ nr 1 (man), nr 2 (man).	
kroppslängd		157,5 cm.
öfverkroppens längd (ungef.)		83 »
hufvudets längd	18,35 cm.	18,25 »
» bredd	15,25 »	15,7 »
» omfång	53,6 »	55 »
minsta pannbredd	10,4 »	10,35 »
ansiktshöjd	12,15 »	12,1 »
» bredd	13,4 »	14,4 »
underkäksbredd	10,65 »	11,75 »

Ett från nr 2, fig. 9, taget hårprof har tyvärr förkommit. Det var efter hvad jag vill minnas mörk cendré. För öfrigt mättes och fotograferades sex skallar, af hvilka dock ingen med säkerhet lappsk.

densamma, får man tänka sig, att denna omrangering af grafvens innehåll skett vid reparationen 1785. Af de här anträffade daterade kistorna är den yngsta från 1757, jfr sid. 200.

Kammaren är byggd i vanlig timring med öfverskjutande stockändar i knutarna och är 2 m. bred i västra och 1,86 m. bred i östra ändan samt 3,1 m. lång. Höjden 1,05 m. Intet golf eller tak finnes.

Om undersökningen af de öfriga kistorna i denna stora timmergraf har redan fröken Leijonhufvud meddelat. Med detta var min undersökning i kyrkan afslutad. Emellertid upptecknade jag under

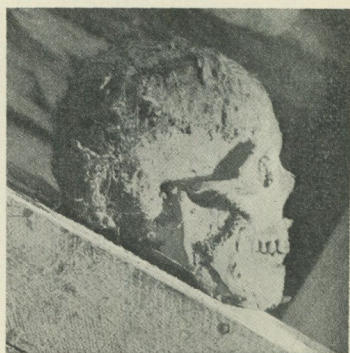
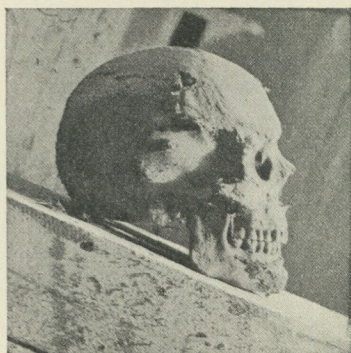

Fig. 8 och 9. Skallar af lappar. Jukkasjärvi kyrka. G. Hallström foto.

min vistelse i Jukkasjärvi åtskilliga traditioner angående begravningar och dylikt, hvilka jag här samtidigt vill meddela.

Gästgifvaren och kronojägaren Lidström meddelade mig följande:

Då en lapp dör och köres till kyrkan, får ej körrenen sedan användas till något annat arbete — utan den får gå till nästa höst, då den slaktas. Är det på förhösten, slaktas han redan samma höst. Köttet ätes och slaktdjuret utnyttjas som vanligt.¹

Det tygstycke, som höljer kistan, då den föres till likboden — ett rum i klockstapeln — kastas utanför kyrkogårdsstaketet och får

¹ Samma sed tycks vara genomgående för hela Lappland. Jag har den äfven upptecknad (1907) från Frostviken i Jämtland. I litteraturen jfr t. ex. Rheen, anf. st. sid. 47: »Tree dagar efter lijkes jordafärdh, tagha de Renen, som dett till kyrckio-gården dragitt hafwer, och honom then döda till ähra slachta, huilken the medh sine släckt och förwanter förtära, dock samka the alla beenen tillhoopa, och giöra een kista, ther uthi the läggia them och nedergrafwa» etc.

där ligga och multna. Ingen använder det mera och ingen rör det. (Där syntes ännu vid mitt besök ligga många trasor, mattstumpar och dylikt).¹

Då någon kör med lik, binder han ett hvitt tygstycke vid »rankdonet» (»aita» på finska — ett seldon med stor båge; användes än i dag, men endast till helgdags). Alla som möta, veta då hvad det är fråga om och lämna vägen fri. Detta gör såväl lapp som nybyggare.

Finnen K. Ågren, österbottning, sedan ett 20-tal år bosatt i byn, meddelade: Då någon dör i byn, går en af släktingarna till kyrkan och förkunnar dödsfallet genom ringning i klockorna.² Då liket föres öfver att jordfästas på den nya kyrkogården söder om sjön, ringes också, och då prästen kommer för begrafningen ringes tredje gången. — Då arbetarne vid restaureringens början lämnade arbetet om kvällarna, frågade byborna, hvarför det icke ringdes, när de slutade, »så att de döda fingo frid».

* *

Förr låg kyrkan ej så afskild från byn som nu. Man kan ännu se spår af tomterna till de många kyrkbodar, som då stodo strax utanför stapeln. Nära dessa stod äfven prästgården, som enligt uppgift i byn legat mellan kyrkan och den numera närmaste gården, hvilken dock nu bär namnet »Pappila» (=prästgården). Emellertid brann den ner och med den en stor del af arkivet. Sedan skedde flyttningen till Vittangi och vid denna försvann åter en del af arkivet i forsarna. Därmed gingo också stora möjligheter förlorade att kunna skildra denna märkliga kulturutpost Jukkasjärvibyns saga.

Gustaf Hallström.

¹ En af arbetarne vid kyrkorestaureringen (han är från Västerbotten) sade, att så är seden äfven bland byboarna (finnarna), men Lidström förnekade detta. Om denna sed jfr Rheen, anf. st. sid. 46: »Alle the kläder, som den döda hafwer legatt uthi, föra the till grafwen eller kyrkiogården och lämna dem ther qwarr, sampt den Ackija där uthi liket fördt warder.»

² I stapeln hänga två klockor. Den större är från 1830, den mindre bär inskriften »1702 me fecit Holmiæ Gerhart Meyer» etc.